

Македонската академија на науките и уметностите во 2021 година и предизвиците на МАНУ и на земјава во претстојниот период, а пред сè, во 2022 година

Почитувани академици, членови на МАНУ, уважени гости,

Ова експозе – авторски текст, во кој се изнесени мои лични ставови, има четири дела: во првиот дел ќе говорам за МАНУ, во вториот дел за предизвиците со кои денес се соочува Македонија, третиот дел претставува преглед на светскиот геополитички поредок, додека, пак, во четвртиот дел ќе се осврнам на предизвиците на човештвото. На самиот почеток, би сакал да истакнам дека МАНУ, де јуре, не е дел од органите на државната управа и не е дел од владините институции, а претседателот ја претставува единствено Академијата, која, де факто, не била, не е и никогаш нема да биде владина институција. Оттука, улогата на Академијата е да овозможи, во морето на манипулирани информации, критичко согледување на реалниот свет, дистанцирање од идеолошко-политичките притисоци и автономни размислувања. Инаку, моите ставови за клучните идентитетски прашања и македонизмот се научно аргументирани, конзистентни и постојани. Потсетувајќи дека резултатите од дејноста на МАНУ и на нејзините членови се детално набележени во Извештајот за работата на МАНУ во 2021 година, во првиот дел, сосема накусо ќе сублимирам некои аспекти од работата на МАНУ во изминатата година.

Прво. Во 2019 година, во рамките на мојата кандидатура за претседател на МАНУ, најавив дека ќе се залагам за поведување иницијатива, а по примерот на воспоставената практика при основањето на нам блиските академии САНУ и БАН, историјата на МАНУ да започне со 28 октомври 1902 година, денот кога е формирано Македонското научно-литературно другарство во Санкт Петербург. Во таа смисла, ако најавената иницијатива се прифати, во постапка усогласена со актите на МАНУ, во 2022 година ќе се одбележи 120-годишнината од зародишот на МАНУ. Во контекст на оправданоста и на потребата од преземање на оваа активност, би дополнил дека општествено-политичките и геостратегиските состојби во 60-тите години од минатиот век, времето кога основоположниците на МАНУ одбраа 10 октомври 1967 година да означат формален почеток на МАНУ, беа многу поразлични од денес. Тогаш, во Македонија, политичката и научната елита беа усогласени околу милениумскиот опстој на македонскиот народ и македонскиот јазик. Денес, за жал, тоа не е така – токму политичарите се главниот извор на денешниве предизвици, што, парадоксално, започнаа со десловенизација на Македонија и завршија со демакедонизација на Македонија. Со ваквиот потег – честувањето на 120-годишнината на МАНУ, која е должна да ги чува и да ги негува стожерите на македонскиот народ – македонскиот идентитет, јазик и култура, институционално ќе пратиме, ако ништо друго, барем симболичка порака дека не сме народ без корен, што, според мое мислење, особено во овие услови, не само што е свето право туку е и света должност на МАНУ да им се спротивстави на сите обиди за демакедонизација на Македонија.

Второ. Во 2021 година, Академијата успешно ја спроведе обемната и богата научна и уметничка програма, при што беа заокружени 68 национални и меѓународни научноистражувачки и уметнички проекти од разни области. Од многубројните настани, пак, во 2021 година, сепак, ќе набележам само два коишто беа од особено значење за

земјава: првиот, Современата македонска држава – две етапи во процесот на нејзиното формирање и развој: 1941 – 1991/1991 – 2021 година, по повод 30 години од независна Македонија, и вториот, 100 години од раѓањето на Блаже Конески, првиот претседател на МАНУ. Така, во изминатата година – во Годишната во чест на Блаже Конески, преку одбележување на овие два јубилејни настани уште еднаш се потсетивме на континуитетот на нашето духовно траење и на нашата опстојба во периодот од школата на Климент Охридски до школата на Блаже Конески, што претставуваат нераскинлив дел од нашето суштествување. Покрај тоа, во изминатата година, и издавачката дејност на МАНУ беше импресивна: 41 издание – 11 периодични и 30 посебни изданија, што содржат вкупно над 13 илјади страници.

Трето. МАНУ во 2021 година оствари вкупни приходи во износ од 217 милиони 101 илјада и 206 денари или 3 милиони 539 илјади и 340 евра, од кои 45 проценти се реализирани од основниот буџет, додека 55 проценти се реализирани од другите два буџета, буџетот од самофинансирачки активности и буџетот од донации. Притоа, пред сè, би сакал да подвлечам дека повеќе од половина (55 проценти) од институционалното финансирање, МАНУ го покрива самостојно, со извршување фундаментални и применети истражувања. Ова, во споредба со други научни и/или уметнички субјекти, чие самостојното финансирање се остварува најчесто со многу помал процент, укажува на големиот углед на МАНУ во светот на науката и уметноста на глобално ниво.

Четврто. МАНУ денес ја сочинуваат 35 члена во работниот состав откако минатата година си заминаа од овоземниот свет академиците Георги Старделов, Момир Поленаковиќ и Богомил Ѓузел. Тука, би сакал да потсетам дека во наредниот месец ќе се избираат нови членови на МАНУ, па затоа ја користам оваа пригода да подвлечам дека МАНУ има насušна потреба во своите редови да прими повеќе врвни и со светско реноме научници и уметници, притоа водејќи сметка да не се нарушат угледот и интегритетот на МАНУ, па оттука нам не ни се потребни, од повеќе причини, членови кои прво биле дел од извршната власт, а едновременно или подоцна се стекнале со магистерски и/или докторски титули, создавајќи на тој начин сомнеж за вредноста на така стекнатите напредувања во научната сфера.

Почитувани академици, членови на МАНУ, уважени гости,

Во вториот дел од ова експозе, ќе се осврнам на предизвиците со кои денес се соочува Македонија.

Прв предизвик: македонскиот опстој. Македонизмот подразбира две работи. Прво, автохтоност на македонскиот народ и на неговиот историски, јазичен, културен и религиски континуитет, нагласувајќи, за што пишував и говорев често минатата година, дека македонскиот јазик, како, впрочем, и сите други јазици, не само словенските – има свој просторен и свој временски континуитет. Второ, македонскиот национален супстрат го претставуваат Македонците што живеат во државата Македонија, но и оние во соседството (како државјани на соседните земји, вклучувајќи ги тука и Грција и Бугарија), како и низ целиот свет. Оттука, сите документи што не се конзистентни со основните премиси на македонизмот, а такви се и Договорот за добрососедство со Бугарија и Преспанската спогодба, претставуваат извор на сите наши витални проблеми и значат разнебитување на Македонија.

Во врска со македонскиот опстој, би сакал да нагласам дека, според мое мислење, Бугарскиот договор, Преспанската спогодба и промената на Уставот, заедно претставуваат извор на нестабилност во регионот од едноставна причина: секоја држава што својата иднина ја гради врз нелегални или недостоинствени документи, а такви се трите документи наметнати од геополитичките игри на големите сили, е осудена на пропаст. Посебно би сакал да истакнам дека до 2018 година Македонија беше призната како „Република Македонија“ од над 130 земји од 193 членки на ОН, или речиси од 80 проценти од жителите на планетата Земја, вклучувајќи ги десетте најнаселени земји во светот, трите суперсили: Кина, Русија и САД, четири од петте постојани членки на Советот за безбедност, шест од осумте членки на Г8 и седумнаесет од дваесет и седумте членки на ЕУ. Преспанската спогодба не само што ги избриша горенаведените факти, туку покажа дека САД се подготвени да жртвуваат еден неважен пион за поголем геополитички интерес, дури и ако тоа значи соочување со сеништата од минатото на нашите соседи, што може да доведе до распаѓање на Македонија и до обновување на регионалниот поредок. Меѓутоа, членувањето во меѓународни сојузи, особено на малите и послаби земји, подразбира зачувување на кредибилитетот и достоинството. За жал, македонските политичари многупати досега се однесувале токму на спротивен начин, недостоинствено, понижувачки и сервилно. Оттука, според мое мислење, токму заради македонското опстојување, а имајќи го предвид мултиполарниот поредок во светот, за што ќе зборувам подоцна, геостратегискиот светоглед на Македонија треба да вклучува негување на принципиелен и достоинствен однос кон трите суперсили.

Втор предизвик: ЕУ интегративните процеси. Веќе подолго време ЕУ демонстрира непринципиелност и немање желба за проширување, праќајќи јасни сигнали за Македонија (но и за другите балкански држави) дека полноправното членство во ЕУ ќе остане, според многу аналитичари, неостварен сон. Постојат примери што покажуваат дека сериозни нерешени проблеми од типот на замрзнати воени конфликти, официјални територијални претензии и негирања на националниот суверенитет постоеле и постојат, а ЕУ не им поставувала никаков услов за нивно претходно решавање на државите што ги внеле овие проблеми во ЕУ. Притоа, тука, би сакал посебно да го истакнам бавното темпо на ЕУ интегративните процеси во однос на шесте земји од Балканот што сè уште не се дел од ЕУ. Црна Гора почна со пристапните преговори во 2012 година и досега има отворено 33 поглавја, но само три од нив се привремено затворени, додека Бугарија почна со преговорите во март 2000 година, а Договорот за пристапување го потпиша на 25 април 2005 година. Така, временскиот период за влез на балканските држави во ЕУ е растеглива категорија: 5 години од почеток на преговори до потпишување на пристапниот договор и 10 години за привремено затворање на 3 од 35 поглавја. Меѓутоа, има уште една причина, поврзана со маргинализацијата на значењето и на последиците од фашизмот како идеологија, движење и политика, што предизвикува оправдан сомнеж за потребите Македонија да стане членка на ЕУ. Ако ЕУ, преку ветото на една своја членка, како услов за почнување на преговорите, бара од Македонија не само да избрише дел од својата историја поврзана со борбата за ослободување од бугарскиот фашистички окупатор, туку и да ја ревидира синтагмата „фашистички окупатор“, што, за жал, е поддржано од дел од македонските политичарите, но и од македонските квазиисторичари, зарем тоа не придонесува за разнебитувањето на македонската држава? Поради тоа, се поставува прашањето: која е

пораката што ЕУ ѝ ја праќа на Македонија? Дали, всушност, вратата на ЕУ семејството за Македонија ќе биде затворена многу долг период или засекогаш?

Трет предизвик: иднината на Македонија. Дури и ако се согласиме со неаргументираниот и ненаучниот став дека македонскиот народ и македонскиот јазик не се автохтони категории и немаат милениумски опстој во границите на денешна суверена Македонија но и во сите наши соседни држави, и потоа, поради нашата согласност, добиеме датум за почеток на пристапните преговори, тоа ќе значи Пирова победа – ќе загубиме сè што е за нас свето и најмило – нашиот идентитет, култура и јазик, а, согледувајќи ја реално политиката на ЕУ спрема балканските држави во однос на проширувањето, многу е поверојатно дека никогаш нема да станеме членка на ЕУ, отколку дека тоа ќе се случи во далечна иднина. Така, клучното прашање е: каква иднина треба да градиме? Иако и за ова сум говорел и сум пишувал многупати минатата година, би сакал, денес, повторно накусо да ги набележам основните реформски чекори.

Основна премиса за градење просперитетна Македонија е промена на изборниот модел, што подразбира една изборна единица и промена на моделот на формирање на извршната власт. Ако Македонија е граѓанска држава, треба засекогаш да го напуштиме сегашниот хибриден модел на владеење, мешавина на етномнозинска и консоцијална демократија, и да го замениме со граѓанска консенсуална демократија. Во консенсуалната или пропорционалната демократија, партиите учествуваат во формирање на Владата процентуално со добиените изборни гласови. Македонските влади, главно, но посебно во изминатата деценија, се резултат од пазарења и уцени, тие се партиско-етнички, некомпетентни, корумпирани и нефункционални, што резултира со подредена улогата на Парламентот, институциите и правосудниот систем. Наместо доследна примена на начелото за поделба на власта и создавање цврста институционална рамка за владеење на правото, во изминатите три децении бевме сведоци на сè поголемо јакнење на позицијата на извршната власт, спротивно на уставните определби, и создавање услови за партизација, како и за неодговорно, неконтролирано и коруптивно остварување на нејзините функции. Оттука, предлагам, да почнеме со ограничување на ингеренциите на извршната власт во подрачјата што, според Уставот, се утврдени за автономните сфери на општеството (образование, наука, култура, здравство итн.). Меѓутоа, ова не е доволно – слабеењето на позициите на извршната власт, и на централно и на локално ниво, е неопходно, па затоа е потребно, според мое мислење, да се намали бројот на ешалоните на извршната власт, но и да се ограничи, па дури и да се из земе, извршната власт, и на централно и на локално ниво, од раководењето на јавните претпријатија, јавните установи и акционерските друштва во сопственост на државата.

Почитувани академици, членови на МАНУ, уважени гости,

Во третиот дел ќе проговорам за светскиот геополитички поредок, којшто денес е мултиполарен и се обликува, главно, од меѓусебните односи на трите суперсили Кина, Русија и САД. Интересна е меѓусебната перцепција на големите сили, па така за САД, главниот заеднички интерес на Кина и Русија „е всушност, идеолошки – тие се обидуваат да го поткопаат демократскиот и либералниот Запад“, додека, пак, за Кина и Русија, „САД е лицемерен агресор кој има намера да го редуцира нивното значење за да ја одржи хегемонијата“.

За да го разбереме светскиот поредок денес, пред сè, треба да се потсетиме дека современиот колонијализам започна за време на ерата на откритијата во 15 век, поточно со португалското освојување, во 1415 година, на Сеута – крајбрежен град во Северна Африка. Потоа, во период од неколку века, Португалија, Шпанија, Англија, Холандија, Франција и Германија ги градеа своите империи за да, до 1914 година, голем број од народите во светот во одреден момент бидат колонии на Европејците. Само за илустрација, на врвот од својата моќ, Британската Империја се простираше на 24 проценти од вкупната површина на Земјата и владееше со 23 проценти од тогашната светска популација. По Втората светска војна, колонијализмот се трансформира во друга форма, па така, САД имаат малку вистински колонии, но американскиот империјализам се манифестира, главно, преку нивното распространето воено присуство во светот: околу 200 илјади лица се распоредени во околу 800 воени бази, во над 150 држави (од 193 членки на ООН).

Во „Крајот на историјата и последниот човек“ [1], Фукујама изрази верување дека по Студената војна (1945 – 1991) и распадот на Советскиот Сојуз (1991), човештвото пристигна до „крајот на историјата“, всушност, „тоа е крајната точка на идеолошката еволуција на човештвото и генерализација на западната либерална демократијата како конечна форма на човековото владеење“. Не навлегувајќи во подлабока анализа на, за многумина, контроверзните тврдења на Фукујама, дури и Фукујама во едно интервју во 2007 година изразува сомнеж, велејќи: „Пред 25 години, немав чувство или теорија за тоа како демократиите можат да се уназдат, но мислам дека тие јасно можат“, ќе набројам неколку карактеристики на денешните политички уредувања.

Прво: доминација на економската елита. Трудот со наслов „Тестирање на теориите на американската политика: елити, интересни групи и просечни граѓани“ [2] од авторите Гиленс (професор на Универзитетот Принстон) и Пејд (професор на Универзитетот Нортвестерн) заклучува дека „во креирањето на политиките доминираат моќни деловни организации и мал број богати Американци“, па затоа, „тврдењата дека Америка е демократско општество се сериозно загрозени“. Резултатите од повеќе истражувања со користење различни статистички методи (за илустрација, во друг труд [3] објавен во 2022 година се анализираат 92 000 опсервации на елитите и 3,9 милиони опсервации на граѓаните во 52 земји во период од 33 години) ја поддржуваат теоријата за доминација на економската елитата.

Второ: зголемена нееднаквост. Уште во 1966 година, Баран и Свизи [4] предупредија дека концентрацијата на капиталот кај помал број граѓани е показател на зголемената нееднаквост и непријател на конкурентниот капитализам и претприемаштвото. Како резултат од четвртата индустриска револуција, во 21 век монополизацијата на индустрискиот и финансискиот капитал прерасна во уште поголема опасност за еднаквоста и правичноста отколку што можеше да се предвиди во 60-тите и 70-тите години на минатиот век. Притоа, големиот капитал сè повеќе ги задушува малите бизниси, што укажува дека капитализмот, заснован на претприемаштвото и иницијативата на заедницата, ја губи својата внатрешна придвижувачка сила.

Трето: раслојување на општеството. Раслојувањето во светот се зголемува, а демократиите нудат сè помали шанси за социјална и економска мобилност. Од 1978 до

2021 година, уделот на светското богатство што го поседува 1 промил од населението се зголеми од 7 проценти на 29 проценти. Ваквиот пораст, што се чини незапирлив, нема преседан во историјата на човештвото. До 2030 година се очекува помалку од 1 процент од населението да поседува две третини од светското богатство. Тоа ќе предизвика распределба на богатството, концентрација на политичката моќ и создавање нова класна структура што наликува на онаа од средновековието [5]. Врвот на третиот сталеж го сочинува средната класа: малите бизнисмени и сопственици на имот, квалификуваните работници и професионалците ориентирани во приватниот сектор. Ако во изминатите седумдесет години беше забележана експанзија на средната класа, денес, средната класа се намалува, додека бројот на оние под нив – новите кметови се зголемува.

Четврто: заробена цивилизација. Социјално-медиумските и комуникациските монструми под аспект на вечноста (или, според Хобс, левијатаните) обезбедуваат илузија, привид дека нашите мислења и придонеси се важни. Несогласувања и различни мислења постоеле секогаш, но никогаш во историјата на човештвото елитите не ги поседуваа моќните алатки за масовен надзор, контрола и манипулација со информациите што ги обезбедуваат технологиите на 21 век. Владите, поддржани од корпорациите, медиумите и определени сектори на интелегенцијата, вешто ги користат новите технологии и вештачката интелегенција за трансформација на денешното општество во заробена цивилизација, манипулирајќи ги информациите и фокусирајќи се на други, помалку важни прашања за сметка на некои круцијални прашања поврзани со најважните проблеми на 21 век.

Почитувани академици, членови на МАНУ, уважени гости,

„На крајот, спротивностите се едно и исто“ (Хераклит од Ефес, „За природата“). Изјавата на Хераклит денес одекнува посилно од кога било. Поделбите, жестоките и непомирливи кавги меѓу политичарите, доминацијата на економската елита, недостатокот на долгорочно планирање, штетните стратегии за привлекување гласови и рамнодушноста кон потребите на граѓаните, освен во изборни времиња, се вродени во сите демократски држави, што доведе до тоа различните демократски идеологии да се доближат, левичарите и десничарите да проповедаат слични работи.

Тоа, меѓутоа, важи и за политичките системи. Постојат толку политички системи колку и држави и нивното групирање во две класи: демократија и автократија, или, ако сакате, добри и лоши, е направено исклучиво од геостратегиски интерес и заради одржување на американската хегемонија и американскиот светоглед. Меѓутоа, термините демократски систем и авторитарен систем, лишени од информацијата за која конкретна држава се однесуваат, претставуваат само апстрактни модели и ништо повеќе. Поврзано со ова, за илустрација, ќе цитирам тројца мислители. Џенко, професор на Лондонската школа за економија и политички науки, својот труд со наслов „Кинески политички идеологии“ [6] го завршува со зборовите: „Кинескиот иден развој, што веќе не е целосно социјалистички, но сè уште не е сосема капиталистички, ниту целосно демократски, ниту чисто авторитарен, во која било насока да продолжи, без сомнение, ќе доведе до уште посложена и поотворена дебата за значењето на Кина – не само за сопствениот народ, туку и за светот од кој сега, по речиси два века реформи, е неизбришлив дел“. Многу мислители, филозофи и професори не само што со зголемен скептицизам гледаат на развојот на либералната демократија, туку, според нив, таа

покажува сличности со комунизмот. Така, Легутко, професор по филозофија на Јагелонскиот универзитет во Краков, во книгата со наслов „Демонот во демократијата“ [7] ќе напише: „Се подразбира дека сè – и во комунизмот и во либералната демократија – треба да биде модерно (т. е. против традицијата): размислувањето, семејството, училиштето, книжевноста и филозофијата... Во мојата земја (Полска) токму во моментот кога падна комунизмот и се појави либерално-демократскиот поредок, меморијата повторно стана еден од главните непријатели. Апостолите на новиот поредок не изгубија време да ја осудат како штетен товар што го попречува стремежот кон модерноста“. Во врска со кинескиот модел, д-р Игор Радев ќе напише: „Кина, всушност, нема ‘претседател’, туку шефот на државата го носи називот ‘претседавач’. Претседавач со што? – со колективно тело кое носи одлуки. Во зависност од тежината и далекусежноста на одлуката, за неа се решава во еден или во повеќе колективни кругови, од најтесниот во состав од 7 члена, преку таков од 25, па од 204, сè до најширокиот круг од 2.980, оној на Сенационалното собрание на народните претставници. Ако земеме предвид дека зборот ‘авторитаризам’ доаѓа од грчкото αὐτός – ‘самиот тој’, тогаш политиката на САД пројавува повеќе елементи на авторитарност. Сетете се дека американскиот претседател има дискреционо право, без да се консултира со никого и надвор од какво било колективно тело, да носи одлуки за истапување од меѓународни организации и договори, наметнување царини и тарифи, а најпосле и да почне војни и инвазии без да гласаат ниту Сенатот ниту Конгресот, просто со ‘извршни наредби’... Во контекст на кинескиот политички систем, вакво нешто е незамисливо“.

Почитувани академици, членови на МАНУ, уважени гости,

Би сакал сега накусо да го изнесам моето видување за иднината на човештвото. „Добре дојдовте во нашиот неконзистентен свет“ – нè покани Зак Вебер (Zach Weber) во предговорот на својата книга со наслов „Парадокси и неконзистентна математика“ [8]. Во „Етика на двосмисленоста“, Симон де Бовоар [9] напиша: „Да се обидеме да ја претпоставиме нашата фундаментална двосмисленост“. Лудвиг Витгенштајн, пак, пишувајќи за односите меѓу светот, мислата и јазикот, а со тоа и за природата на филозофијата, во делото со наслов „Логичко-филозофски трактат“ [10], заклучи: „Решението на загатката на животот во просторот и времето лежи надвор од просторот и времето“, додавајќи „Загатката не постои“. Всушност, Витгенштајн ја бараше, но и не само тој туку и многумина други, Архимедовата точка – местото од каде што може совршено да се согледаат одредени објективни вистини, тоа што е универзално и вечно вистинито, или користејќи ја фразата на Спиноза: *sub specie aeternitatis* или „под аспект на вечноста“.

Ако една од целите на филозофијата е да помогне нашето опстојување да има смисла, тогаш, можеби, тоа може да се направи, барем така размислуваа мислителите во 17 век, со помош на логички расудувања. Декарт, Спиноза и Лајбниц се тројцата големи рани модерни рационалисти – поддржувачи на рационализмот, гледиште што претпоставува дека одредени суштински знаења за реалноста можат да се достигнат или да се докажат со дедуктивно расудување, почнувајќи од неколку аксиоми и дефиниции. Во филозофскиот трактат со наслов „Етика“, еден од најамбициозните обиди за примена на дедуктивниот пристап на Евклид во филозофијата, Спиноза нуди „наполно издржан филозофски систем кој се стреми да прикаже целосна слика за стварноста и да ја разбере суштината на етичкиот живот“. Во „Предговор кон општата наука“ (околу 1679 година),

Лајбниц пишува: „Очигледно е дека кога би можеле да најдеме карактери или знаци погодни за да ги изразиме сите наши мисли толку јасно и точно како што во аритметиката се изразуваат бројките или во геометријата линиите, би можеле да направиме во сите работи, доколку тие се предмет на расудување, сè што може да се направи во аритметиката и геометријата“.

При крајот на 19 и во почетокот на 20 век, многу мислителите веруваа, како последица од напредокот на науките, дека визиите и размислувањата на Декарт, Спиноза и Лајбниц, наскоро ќе бидат реализирани. Таа верба најдобро е преточена во зборовите на Давид Хилберт при обраќањето по повод неговото пензионирање пред Друштвото на германските научници и лекари на 8 септември 1930 година. Тие зборови беа дадени како одговор на латинската максима: *Ignoramus et ignorabimus*, или „Не знаеме, нема да знаеме“, и се напишани на неговата надгробна плоча „Треба да знаеме. Ќе знаеме“ (*Wir müssen wissen. Wir werden wissen.*)

Иронично, еден ден пред Хилберт да ги изговори овие зборови, младиот Курт Гедел, тогаш на возраст од 24 години, на тркалезна маса за време на конференцијата што се одржа заедно со состаноците на Друштвото, најави труд, во којшто покажа дека очекувањата на традиционалните филозофи никогаш нема да се остварат и ние треба да се задоволиме со теории кои се или некомплетни (кои содржат искази за кои нема да можеме да кажеме ниту дека се точни ниту дека не се) или се неефективни (поточно, дури и да знаеме дека одговорот постои, немаме ефективен начин да дојдеме до него). Така, проектот на рационалистите, што започна со Декарт, Спиноза и Лајбниц и заврши со Фреге, Расел и Хилберт, се покажа како невозможен – живееме во неконзистентен свет полн со противречности, што постојат дури и во математиката. Оттука потребата од повторно разгледување на прашањето за дихотомијата на митосот и логосот, со критички осврт на симплифицираното сфаќање на победата на разумот над митот, логосот над митосот. Германскиот социолог Макс Вебер, во есејот со наслов „Науката како вокација“ (1917 г.), ќе запише: „Судбината на нашето време се карактеризира со рационализација и интелектуализација и, пред сè, со ‘разочараност од светот’“.

Почитувани академици, членови на МАНУ, уважени гости,

Човештвото, не само Македонија, се наоѓа на раскрсница. Како понатаму? Што се однесува до Македонија, верувам дека политичките елити ќе соберат сили да ја реконструираат вербата на нацијата, и покрај различностите, како колектив обединет со заеднички цели за подобра иднина. Тоа би значело, од една страна, враќање на моралниот углед на избраните претставници, но, од друга страна, и враќање на почитта кон гласачите, нешто што одамна исчезна. Поврзано со геополитичките предизвици, тие најдобро ќе се адресираат ако големите сили, наместо тесни светогледи, вклучат достоинствено меѓусебно разбирање, како што тоа го прави ЕУ во однос на Кина [11]: „Кина е, истовремено, во различни области на политиката, партнер за соработка со кој ЕУ има тесно усогласени цели, партнер за преговарање со кој ЕУ треба да ги усогласи интересите, соперник во потрагата по технолошко лидерство и ривал што промовира алтернативен модел на владеење“. Што се однесува на човештвото, денес сме сведоци на почетоците на нова четврта индустриска револуција – термин што означува спој на технологии што ги замаглуваат границите меѓу физичкиот свет, дигиталниот свет и биолошкиот свет. За жал, новите технолошки и инженерски решенија имаат негативна

урога во тоа како се распределуваат можностите, богатството и знаењето, па затоа, тие решенија треба да бидат системи во кои има рамнотежа меѓу математиката, природните, медицинските и техничките науки, од една страна, и уметноста, општествените и хуманистичките науки, вклучувајќи ги етиката и моралните вредностите, од друга страна. Во спротивно, човештвото нема да се движи во вистински правец.

Во заклучокот на книгата чиј наслов е дел од првиот стих на „Интернационалата“, па така се преведува различно: „Проколнати на земјава“, „Презрени и гладни“, или „Робови на земјата“, филозофот и борецот за деколонизација Франц Фанон ќе запише [12]: „Пред два века, поранешна европска колонија реши да ја достигне Европа. Успеа толку добро што Соединетите Американски Држави станаа чудовиште во кое дамките, болеста и нечовечноста на Европа прераснаа во ужасни димензии“. Книгата претставува обид теоретски да се сфатат општествените класи и револуциите во африкански контекст. Колонијализмот, што во меѓувреме претрпе промени и се одржа во друга форма и до денешни дни, се потпира на угнетување и на насилство во политиката, економијата, културата, дури и во секојдневниот живот. Македонија веќе подолго време е современа колонија, потполно уништена од колонизаторите и однатре и однадвор, па затоа, време е за промени потребни во сите пори на нашето општество.

Македонскиот опстој е нераскинливо врзан со науката и уметноста. Ако „науката претставува вистински водич на цивилизацијата, животот и успехот во светот“ (Мустафа Кемал Ататурк), тогаш, заради иднината на Македонија и заради благосостојбата на нејзините жители, ги повикувам политичарите засекогаш да престанат со нивното арогантно, ненаучно и нарцисоидно чекорење во иднината, верувајќи дека конечно ќе најдеме сили наместо партиските и личните интереси, науката да прерасне во „вистинскиот водич“ на нашата иднина. Македонскиот народ, кој, од објективни причини, во минатото не можел да дејствува како слободен политички субјект, во уметноста и духовноста ги пронајде подрачјата за свој опстој и афирмација. Историјата на македонската култура, македонското творештво и македонскиот духовен живот од 9-тиот век до денешни дни изобилува со свездени мигови, мигови „кои трајно светлат и ја осветлуваат темната ноќ на минатото“. Верувам и посакувам, од една страна, МАНУ да продолжи, потпирајќи се на науката, да биде водилка во изнаоѓање достоинствена и просперитетна иднина за Македонија и, од друга страна, потпирајќи се на уметноста, да направи сè македонската милениумска културна традиција гордо да продолжи да опстојува на европското и на светското културно соѕвездие.

Ви благодарам за вниманието.

Љупчо Коцарев, во Скопје, 23 февруари 2022 г.

- [1] Francis Fukuyama (1992). *The End of History and the Last Man*. Free Press.
- [2] Gilens, Martin, and Benjamin I. Page. Testing theories of American politics: Elites, interest groups, and average citizens. *Perspectives on politics* 12.3 (2014): 564-581.
- [3] Lupu, Noam, and Zach Warner. Affluence and congruence: unequal representation around the world. *The Journal of Politics* 84.1 (2022)
- [4] Baran, Paul, and Sweezy, Paul. *Monopoly Capital: An Essay on the American Economic and Social Order*, 1966, Monthly Review Press.
- [5] Joel Kotkin. *The Coming of Neo Feudalism: A Warning to the Global Middle Class*. Encounter Books, New York, 2020
- [6] Leigh Jenco, Chinese Political Ideologies, in Freedom, Michael, Lyman Tower Sargent, and Marc Stears, eds. *The Oxford handbook of political ideologies*. OUP Oxford, 2013.
- [7] Legutko, Ryszard. *The demon in democracy: Totalitarian temptations in free societies*. Encounter Books, 2016.
- [8] Weber, Zach. *Paradoxes and Inconsistent Mathematics*. Cambridge University Press, 2021.
- [9] De Beauvoir, Simone. *The ethics of ambiguity*, tr. Citadel Press, 1962.
- [10] Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*, The Project Gutenberg eBook, Release Date: October 22, 2010 [eBook #5740], Revised: December 13, 2021
- [11] European Commission. *EU-China – A strategic outlook*, 12 March 2019. Joint communication to the European parliament, the European council and the council. Available at <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>
- [12] Fanon, Frantz. *The wretched of the earth*. Grove/Atlantic, Inc., 2007. (Originally published by François Maspero éditeur, Paris, France, under the title “Les damnés de la terre”, 1961)